

14. Schein, Edgar H. and Schein Peter A. 2019. *Corporate Culture Survival Guide*. Wiley & Sons, Incorporated, John.

15. Smircich, Linda. 1983. "Concepts of Culture and Organizational Analysis". *Administrative Science Quarterly*. Vol. 28: 339-358.

16. Weaver Warren and Claude E. 1998. *Shannon Mathematical Theory of Communication*. University of Illinois Press. https://pure.mpg.de/rest/items/item_2383164/component/file_2383163/content.

17. Abysova, Mariia 2018. "Komunikatyvnyy potentsial kulturnykh vidminnostey v informatsionomu suspilstvi" ["Communicative Potential of Cultural Differences in the Information Society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 1 (27): 39-43*. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.28.13370>.

18. Drotianko, Lubov, Abysova, Mariia, Poda, Tetiana and Serhii Ordenov. 2020. *Filosofiia dialohu v komunikatyvnykh praktykakh informatsiynoho suspilstva [Philosophy of Dialogue in Communicative Practices of the Information Society]*. Kyiv, Talkom. DOI: 10.18372/42478.

19. Drotianko, Lubov. 2013. "Mentalnyi aspekt komunikatsii v polikulturnomu seredovyshchi v umovakh hlobalizatsii". ["Mental Aspect of Communication in Polycultural Conditions of Globalization"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 2(18): 5-8*. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.18.7162>.

20. Lytvyn, Olena, and Olha Halyska. 2019. "Vplyv korporatyvnoi kultury na efektyvnist diialnosti orhanizatsii" ["The Impact of Corporate Culture on the Efficiency of the Organization's Activities"]. *Finansovyi prostir, Financial space 4 (36): 127-138*. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.4\(36\).2019.190230](https://doi.org/10.18371/fp.4(36).2019.190230).

21. Mokhenko, Andrii and Kateryna Melnykova. 2021. "Osoblyvosti korporatyvnoi kultury na IT-pidpriemstvakh v suchasnykh umovakh vedennia biznesu" ["Peculiarities of corporate culture at IT enterprises in modern business conditions"]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya "Ekonomichni nauky", Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Economic Sciences" 42: 45-49*. DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2021-42-7.

22. Otenko, Iryna and Marharyta Chepeliuk. 2018. *Korporatyvna kultura: mizhnarodnyi ta transformatsiyni aspekty [Corporate culture: international and transformational aspects]*. <http://surl.li/nkkma>.

23. Poda, Tetiana. 2023. "Dyskurs kryzovykh komunikatsii: sotsiokulturnyi analiz" ["Discourse of Crisis Communications: Socio-Cultural Analysis"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 2(36): 115-120*. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.36.16984>.

24. Pocheptsov, Georgii. 2022. Toksychnyi infoprostir. Yak zberehty yasnist myslennia i svobodu dii [Toxic Infospace. How to Maintain Clarity of Thought and Freedom of Action]. Kharkiv : Vivat.

T.A. Пода

КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Вступ. Корпоративна культура, як найвищий рівень розвитку організаційної культури, покликана визначати добровільне прийняття місії, цінностей, традицій, норм та правил організації, які регулюють поведінку, діяльність, спілкування та відносини між співробітниками. Прагматичний підхід до формування і розвитку корпоративної культури передбачає налагодження механізмів цілеспрямованого управління даним процесом. Перед науковцями постає потреба узагальнити механізми формування корпоративної культури організації, а в сучасному світі одним з основних таких механізмів виступають комунікації. **Мета дослідження** – окреслити механізми формування корпоративної культури. **Завдання:** виявити комунікаційні механізми формування корпоративної культури та особливості їх застосування. **Методологія дослідження.** Для досягнення мети дослідження було використано соціокультурний методологічний підхід та комплекс основних методів наукового пізнання: системний аналіз, порівняння, критичний аналіз. **Результати дослідження.** Розуміння генезису і розвитку корпоративної культури пов'язане з розкриттям процесу переходу індустріального світу в останній третині ХХ століття в постіндустріальний із постеконемичною системою. У процесі формування корпоративної культури важливо виокремлювати ті комунікативні інструменти, використання яких забезпечить найбільший ефект. В управлінській діяльності ефективність комунікаційного процесу супроводжується досягнутим взаєморозумінням, тобто це побудова ефективної системи комунікації зі зворотним зв'язком. В умовах людського спілкування інформація не тільки передається, а й зазнає кількісних і якісних перетворень, сприймається та інтерпретується відповідно до мотивації, досвіду комунікантів. У соціальних системах управління ми маємо справу із взаємодіями «людина-людина». Це стосується не тільки окремих індивідів, а й колективних суб'єктів, якими є організації. Уміння організувати людей для реалізації цілей, завдань організації пов'язане зі здатністю надавати певного сенсу їхній діяльності, а завдання сенсу можливе тільки через комунікацію. **Висновки.** Отже, серед функцій комунікацій як інструменту управління корпоративною культурою можна зазначити такі: трансляція цінностей і місії організації; посилення узгодженості діяльності; створення зворотного зв'язку; управління кризами та конфліктами. Комунікація виступає інструментом передачі, підтримки та зміцнення корпоративної культури. Різні типи комунікацій «керівники-підлеглі», «керівники-керівники», «колеги-колеги», «співробітники-клієнти» можуть бути адаптовані до специфіки та цілей кожної організації. Правильно вибудовані комунікації дозволяють організації створити позитивний імідж і досягти максимального ефекту від своєї діяльності.

Ключові слова: корпоративна культура, культура організації, інструменти формування корпоративної культури, корпоративні комунікації.

УДК 1:81:316.77(045)

І.П. Скиба

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВИ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ВПЛИВОМ ПРОЦЕСІВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Національний авіаційний університет,
e-mail: ivan.skyba@npp.nau.edu.ua

Анотація. У статті проведено дослідження трансформації мови комунікації під впливом процесів інформатизації суспільства. Автор обстоює думку, що процеси інформатизації суспільства супроводжуються розвитком новітніх засобів масової комунікації та посиленням їхнього впливу на низку рівнів мовної системи – лексичного, граматичного, стилістичного тощо. Важливу роль у цьому процесі відіграє мережа «Інтернет», оскільки сьогодення демонструє колосальне розходження мовних фактів, що зустрічаються у двох середовищах – віртуальному та реальному. Тобто в мові, якою користуються в мережі «Інтернет» та за її межами. Форсування процесів комунікації веде до спрощення мови та мовлення у сучасному суспільстві. У такий спосіб відбувається формування важливої проблеми зниження як рівня

мовленнєвої культури, так і рівня суспільних вимог до неї, що передбачає її осмислення та напрацювання дієвих засобів щодо її вирішення.

Ключові слова: мова, комунікація, інформатизація, суспільство, трансформація, інформаційно-комунікаційні технології, культура, влада.

Вступ

В сучасному суспільстві відбуваються глибокі трансформації, що викликані стрімким розвитком науки та техніки, впровадженням у різні сфери соціальних практик новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, ці трансформації проявляються в накопиченні значних змін у сферах суспільної свідомості та індивідуального мислення, новому розумінні праці, відпочинку, дозвілля, спілкування, ідентичності тощо. Однією з найбільш очевидних тенденцій сучасного суспільства є трансформація мови комунікації під впливом процесів інформатизації та комп'ютеризації.

У зв'язку із цим сучасні дослідники (філософи, лінгвісти, соціологи, культурологи, психологи тощо) намагаються осмислити, у який спосіб відбувається трансформація мови комунікації під впливом процесів інформатизації суспільства, що ж відбувається з культурою людства взагалі і з мовленнєвою культурою зокрема. Особливе занепокоєння у багатьох із них викликає падіння загального культурного та освітнього рівня молоді, поява значних психічних розладів, що виражаються в девіантній поведінці дітей, підлітків, молодих людей.

Метою дослідження є виявлення особливостей трансформації мови комунікації під впливом процесів інформатизації суспільства.

Методологія дослідження

Теоретико-методологічною основою даного дослідження виступають загальнонаукові та спеціальні методи і підходи, за допомогою яких досліджуватимуться особливості трансформації мови комунікації під впливом процесів інформатизації суспільства. В якості одного з таких було використано компаративно-аксіологічний метод, а також комплексний та системний підходи. Компаративно-аксіологічний метод планується використати при дослідженні тенденцій у трансформації мови комунікації при виявленні зв'язку між ціннісними установками соціокультури і характером сучасних процесів інформатизації, що здійснюють вплив на трансформацію мови комунікації. Системний і комплексний підходи використовуються через складність і мінливість об'єкта дослідження, у зв'язку з необхідністю врахування взаємодії соціального, культурно-історичного та когнітивного вимірів трансформації мови комунікації.

Результати

Нарощення процесів інформатизації, все більшого інформаційного впливу на розвиток суспільства, культури і навіть природи породили значну кількість рефлексій щодо цих процесів з боку дослідників. Думки сучасних мислителів стосовно оцінок процесів інформатизації розділилися. Деякі вчені вбачають в інформатизації ознаки прогресу, плюралізму, демократизації суспільства та руху вперед. Інші – наголошують на небезпеці інформаційного потоку і значній залежності та несвободі, яку нав'язує сучасна глобальна інформаційна мережа. Амбівалентність

оцінок такого явища як інформатизація, на нашу думку, є близьким до істинного. Дійсно, небезпеку інформаційного впливу не можна заперечувати. Але і позитивних тенденцій також не можна не помічати, адже такого широкого та швидкого доступу до різноманітної інформації в історії людства ще не було. В сучасних умовах змінилися форми занурення людини до культурних надбань суспільства, коли дедалі більше інформації та знань люди отримують через ЗМІ та комунікації (Сідоркіна 2017, 122). Від здатності людини до комунікації, її ціннісних орієнтацій, особистих умінь і навичок користуватися наявними інформаційно-комунікаційними технологіями сьогодні залежить як результат вирішення наукової проблеми, так і професійна кар'єра, і навіть дозвілля (Скиба 2019, 79).

М. Кастельс, який досліджував вплив інформаційно-комунікаційних технологій на соціокультурні трансформації сучасного суспільства, висловлює помірковану думку, що через новизну інформатизації важко всебічно оцінити її вплив на культуру сучасного (мережевого) суспільства, проте вже зараз можна стверджувати, що насуваються справді фундаментальні зміни. Мислитель приділяє увагу як технологічним аспектам сучасного суспільства, так і культурним наслідкам технологічних трансформацій. У питанні експансії медіа (телебачення) у соціальну реальність він вбачає загрозу друкованій культурі, фактор придушення попередніх культурних форм. Він поділяє думку М. Маклюєна – для М. Кастельса (Manuel Gastells 1999) ця загроза є переходом від галактики Гуттенберга до галактики Маклюєна (McLuhan 1967). У такий спосіб, розповсюдження медійної (екранної) культури та перетворення її на домінуючу мовну та культурну форму стали одним із найбільш важливих факторів, які визначили трансформації сучасної мови комунікації. На цьому аспекті проблеми акцентує увагу Л. Дротянко, слушно зазначаючи, що технічні засоби комунікації «піддають трансформації мову спілкування людей» (Дротянко 2012, 7). В. Фон Гумбольдт був одним із перших лінгвістів, хто розглядав мову як продукт розвитку суспільства, що змінюється під впливом соціально-культурних умов життя (Humboldt 2000).

Процеси інформатизації суспільства супроводжуються розвитком новітніх засобів масової комунікації та посиленням їхнього впливу на низку рівнів мовної системи – лексичного, граматичного, стилістичного тощо. А мовна норма дедалі частіше формується саме на зразок публіцистичної, а не культурно-художньої практики. О. Антіпова справедливо наголошує, що в сучасних умовах «мовна норма набуває амбівалентного характеру: з одного боку, вона постає як закономірний вияв адаптаційного потенціалу мови в нових умовах інфообміну, а з іншого – як чинник, що становить потенційну загрозу для культури мовлення на всіх рівнях» (Антіпова 2019). В сучасних умовах, як слушно зазначає Л. Дротянко, «комп'ютеризація всіх сфер суспільного життя спонукала до породження нових слів, термінів,

цілих мовних виразів, які б могли більш-менш адекватно репрезентувати нові суспільні феномени, що виникли через застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Вони органічно вплелися в мову сучасного спілкування людей у різних галузях життя» (Дротянко 2011, 5). Важливу роль у цьому процесі відіграє мережа «Інтернет». Сьогоднішня демонструє колосальне розходження мовних фактів, що зустрічаються у двох середовищах – віртуальному та реальному, тобто в мові, якою користуються в мережі «Інтернет» та за її межами (в реальному житті). З одного боку, помітний чіткий взаємозв'язок фактів мовної реалізації у віртуальному та реальному просторах, а з іншого – мова в інтернет-середовищі є нічим іншим як аналогом мови за її межами. Це пояснюється тим, що сучасна комунікація в мережі «Інтернет» (інтернет-комунікація) передбачає наявність таких самих форм дискурсу, які існують у реальному (невіртуальному) житті. Окрім того, тут функціонують нові засоби комунікації, які притаманні лише віртуальному простору.

Масова комунікація передбачає одночасну участь у ній значної кількості людей. Ці люди, як правило, об'єднані певною метою або певною темою, довкола якої ведеться розмова на основі використання технічних засобів комунікації. Це, зазвичай, є інтерактивний процес, у якому кожна людина може висловити власну думку, користуючись загальноприйнятими в даному конкретному співтоваристві мовними засобами. В умовах комунікації в мережі «Інтернет» його користувачі створюють специфічну мову, яка базується на штучно створених символах та знаках, що передаються через комп'ютерні системи. Комунікація в мережі «Інтернет» передбачає вироблення певної культури поведінки, в яку вплітається і відповідна мова, виробляється певна культура мовлення. Проблема міжособистісної комунікації в мережі «Інтернет» загострюється, як правило, анонімним її характером, оскільки учасниками комунікації повсякчас стають люди, які особисто не є знайомими між собою. Зокрема, відсутність безпосереднього контакту між користувачами та неможливість висловити свій емоційний стан за допомогою слів спонукає до використання у міжособистісному інтернет-спілкуванні емотиконів – схематичного зображення людської особи для передачі емоцій в електронних текстах. Ними є «смайлики», які також у певний спосіб передають ставлення одного користувача до іншого або виражають оцінку певних подій, повідомлень тощо.

Також у культурному просторі мережі «Інтернет» конструюються штучні слова та висловлювання, фрази, які начебто й мають основу в природних мовах, проте, по-перше, використовуються з метафоричним значенням, а по-друге – трансформується форма даних слів, словосполучень, фраз завдяки умисному порушенню орфографії. Умисне спотворення форми слів зокрема демонструється прикладами їхньої вульгаризації – навмисного невправного написання через заміну букв, їхнього подвоєння тощо. Це і так звана «олбанська мова», якій також свого часу були запропоновані

українські відповідники. Щоправда, слова, які спотворені на такий манер, в українському тексті виглядають схожими на русизми чи елементи суржику. З природної мови запозичуються слова на зразок «спати», «висіти», «думати», «бродити», але їхній зміст береться як метафора. Так, зокрема й висловлювання «всесвітня павутина» має метафоричне значення, оскільки в даному випадку під ним розуміється віртуальний простір, в якому існують складні переплетення каналів зв'язку, передачі та отримання інформації. Також у переносному значенні використовуються традиційні слова повсякденного вжитку, такі як «вікно», «мишка» тощо. Загалом відбувається зниження стилістичного рівня мови, а також простежується засилля іншомовної лексики. Найбільше запозичень, як правило, припадає на нові сфери, у яких ще не склалася система термінів чи назв. На думку дослідників, запозичення слів не є стихійним процесом, а тому в мові, що запозичує, не має існувати лексичних одиниць, які б були семантично тотожними відповідним іншомовним словам. За умови, якщо вільна та чи інша семантична одиниця в лексичній системі мови, то слово запозичується, якщо ні, то запозичення або не відбувається, або містить певні семантичні зміни.

У такий спосіб, комунікація в мережі «Інтернет» чи інтернет-комунікація є суттєво новим видом масової комунікації, що опосередковується технічними засобами. Саме інтернет-комунікація на початку ХХІ століття стає провідною. На сьогоднішній день вона охоплює більш ніж 5-мільярдну багатоліку «аудиторію» користувачів мережі «Інтернет», що відрізняються за віком, статтю, расою, етнокультурною приналежністю, рівнем освіти, інтересами тощо. Відповідно, різні групи користувачів використовують власний мовний арсенал, у тому числі й сформований у вигляді молодіжного сленгу, або через використання певних картинок, образів тощо. Спрощення мови та мовлення у сучасному суспільстві пов'язане з розвитком технічних засобів спілкування, які форсують процеси комунікації, викликані прискореними темпами життя. Однак цей факт не повинен ставати виправданням та перетворюватися на фактор, який суттєво з необхідністю впливає на мовленнєву культуру та спричинює зниження рівня суспільних вимог до неї. Адже рівень мовленнєвої культури впливає на стан усіх соціальних практик – освіти, науки, політику, мораль, мистецтво, що функціонують завдяки мові та мовленню. Більше того, звернення до освіти здатне виправляти ситуацію, оскільки «освіта людини супроводжується зануренням її в мову та мовленнєву діяльність свого народу. В цьому випадку відбувається не відчуження людини від своєї сутності, а повернення до самої себе як духовної істоти, але через відчуження від природних пристрастей як передумови повернення» (Дротянко 2009, 207).

З іншого боку, правила Мережі є такими, що навмисне вивірених текст у стилі Т. Шевченка чи І. Франка може виглядати дивно. Такий текст, безумовно, буде доречним у діловому листуванні, але в неформальному спілкуванні може надавати невиправдані офіційності. Люди, які суворо дотримуються правил мови в Мережі, сприймаються

іншими користувачами із сумнівом, адже мова Інтернету вже давно встановила свої правила. У зв'язку із цим трансформується й розуміння освіченої людини. Сьогодні це не обов'язково та людина, яка на відмінно знає правопис чи вміє вірно розставляти знаки пунктуації. Вимогою часу до учасників комунікації постає вміння вірно й швидко зчитувати культурні коди соціальної групи, в якій вони перебувають. У такий спосіб така людина набуває найбільш затребуваного на сьогодні показника освіченості – мобільності комунікації.

Розвиток і постійне розширення меж комунікації в мережі «Інтернет» дають багато переваг її користувачам. Проте дослідники цих комунікацій застерігають і про існуючі й можливі у майбутньому загрози, які тамують у собі такі комунікації. Однією із загроз є самоізоляція людей, які проводять свій час переважно в Інтернет-просторі, замінюючи безпосереднє спілкування людини з людиною віртуальною комунікацією з віртуальними співбесідниками. Виходячи в реальний світ, стикаючись із реальними, а не віртуальними проблемами, такі учасники інтернет-комунікації можуть переживати розгубленість і бути не здатними адекватно відповідати на життєві виклики. Такі загрози притаманні не одному якомусь конкретному суспільству, а більшості країн із більш-менш розвинутою мережею Інтернет, де доступ до інтернет-комунікації є досить вільним (Дротянко 2019, 18). В такому ж ключі досліджує дане питання й В. Онопрієнко, який попереджає, що «інтенсивне впровадження технічних засобів комунікації призводить до втрати навичок прямого діалогу між людьми, до заміщення його на віртуальний» (Онопрієнко 2015).

Трансформація мови комунікації під впливом процесів інформатизації суспільства сьогодні набуває неабиякого соціокультурного значення. Це визначається зокрема і значенням мови для життя людини. М. Хайдеггер називав мову домом буття. Для нього вона поставала найбільш «священною цінністю». В книзі «Буття та час» він зазначає: «Спустошення мови, що стрімко поширюється повсюди, не тільки підточує естетичну і моральну відповідальність, воно корениться в руйнуванні людської істоти. Занепад мови, про який останнім часом так багато і порядком запізно говорять, є, однак, не причиною, а вже наслідком того, що мова під пануванням новоєвропейської метафізики суб'єктивності майже нестримно випадає зі своєї стихії» (Хайдеггер 2003). В. фон Гумбольдт також поділяє думку щодо провідної ролі мови в житті людини. Зокрема, він виокремлює «проміжний світ» між зовнішньою дійсністю та мисленням людини. В цьому проміжному положенні перебуває залежність мислення від мови. Різні мови, на його думку, кваліфікуються як різні світобачення (Humboldt 2000). Він зіставляв мову з духом народу та ввів нові для лінгвістики та філософії поняття «духовна сила народу», «мовна свідомість народу» тощо (Humboldt 2000).

Український філолог О. Потебня свого часу акцентував увагу на тому, що слово набуває змісту лише за умови його психологічної інтерпретації

(Потебня 2006). У сучасному суспільстві слово стає автономним по відношенню до моралі, мова перетворюється на товар і розподіляється за законами ринку. Дану тенденцію у розвитку мови відзначає австрійський філософ, який займається вивченням ролі мови у сучасному суспільстві, І. Ілліч. Зокрема він зазначає, що в наш час слова стали на ринку одним із найголовніших товарів, що визначають валовий національний продукт. Саме гроші визначають, що буде сказано, хто це скаже та тип людей, яким це буде сказано. У багатих націй мова перетворилася на подобу губки, яка вбирає неймовірні суми (Ivan Illich).

Однією з головних причин передчасної смерті людей, на думку дослідників, є не їхнє фізичне знищення, а моральна криза, причиною якої можуть виступати певні конфлікти всередині соціокультури. Як справедливо відзначає Г. Клешня, «в сучасних умовах складність моральноціннісної ідентифікації особистості обумовлюється формуванням специфічної інформаційної свідомості глобального світу, яка змінює традиційні моральноціннісні орієнтири, а також суперечливістю сучасної ситуації: з одного боку, інформаційне суспільство вимагає від людини розкриття її творчого потенціалу, свободи самовизначення щодо норм, способу поведінки, традицій, ціннісних орієнтирів тощо, з іншого – доступність та обсяг інформації спричиняє певну віртуальність свободи, викликаючи внутрішньо-особистісні ціннісні конфлікти» (Клешня 2019, 136). Зокрема в умовах інформатизації суспільства формується ситуація «культурного розриву». У зв'язку з чим люди старшого покоління можуть опинитися в чужому мовному середовищі та не впізнавати себе в нащадках. Такий конфлікт може здійснювати згубний вплив на здоров'я, призводити до хвороб та передчасної смерті.

Породжувати ціннісний конфлікт також здатна напівкультура, що розуміється дослідниками як конфліктна ситуація, в яку потрапляє особистість у результаті зламу традиції. За несприятливих обставин така «напівкультурність» може перетворюватися на постійно діючий фактор, що відкриває для індивіда прикру перспективу стати напівмовним, що проявляється у нездатності індивіда, який виріс у двомовному середовищі, ясно висловлювати свої думки жодною мовою (Абисова 2019).

У такий спосіб, становлення нового глобально інформатизованого світу змінює увесь спосіб життя, стиль мислення людини, трансформує особистість у бік індивідуалізації. Створюються нові моделі поведінки, а технології впливу на масову свідомість стають все більш ефективними. В таких умовах питання збереження рідної мови як процесу «екологізації» свідомості, що викликаний глобальною інформатизацією сучасного суспільства, набуває додаткової уваги. Хоча й не може надати жодних гарантій в питанні забезпечення інформаційно-безпечного розвитку цивілізації. Цікавими в цьому контексті нам видаються дослідження Р. Барта, який відмітив, що між дискурсивними системами існують відношення, які побудовані на силі. Сильною системою він назвав таку мовну систему, яка здатна функціонувати в будь-яких умовах і зберігати свою

енергію всупереч нікчемності реальних носіїв мови. «Системна сила марксистського, психоаналітичного чи християнського дискурсу жодною мірою не страждає від дурості окремих марксистів, психоаналітиків чи християн» (Barthes R 1984). Розглянемо детальніше позицію Р. Барта в обговоренні.

Обговорення

Згідно з оцінкою Р. Барта, теоретично можливими є лише два варіанти співвідношення влади та мови. Це співпраця мови з владою та її опозиція стосовно останньої. Як зазначає сам Р. Барт: «Одні мови висловлюються, розвиваються, набувають своїх характерних рис у світлі чи під покровом Влади. Інші ж мови виробляються, знаходяться, озброюються поза Владою та/або проти неї (Roland Barthes 1989). Мови першого типу позначаються як «енкратичні мови» (відповідно – енкратичні види дискурсу), мови другого типу – «акратичні» (акратичні види дискурсу). Енкратична мова – це мова масової культури (преси, радіо, ТБ), побуту. Дискурсивна домінанта енкратичної мови робить її всепроникною, мовою розхожких думок, стереотипів, мовних кліше і формул, і в цьому сенсі вона сприймається як мова масової свідомості, мова національної культури. Користуючись підтримкою державної влади, енкратична мова є всюдисущою. Вона є розмитою мовою, текучою та всепроникаючою, нею просякнуті соціокультурні процеси: товарний обмін, соціальні ритуали, форми дозвілля, соціосимволічна сфера тощо. Енкратичний дискурс приховує свою системоутворюючу, домінуючу настановну функцію, підмінює її такими стереотипами, як «природа», «універсальність», «здоровий глузд», «ясність», «недовіра до інтелектуалізму» (Roland Barthes 1989). В енкратичному дискурсі, який постає як цілком ідеологічний, реальність зображується у вигляді руйнації ідеології. Сила енкратичної мови обумовлена її суперечливістю - вона вся одночасно і прихована (її нелегко розпізнати) і триумфуюча (від неї нікуди подітися); можна сказати, що вона є липкою та всепроникаючою (Roland Barthes 1989).

Акратична мова, навпаки, протистоїть владним інститутам, це є мова, в рамках якої максимально представлена рефлексивна складова, мова, яку можна розглядати як своєрідний культурний феномен. Дистанціюючись від структур влади, така мова віддаляється від повсякденної мови з її стереотипізованими дискурсивними формами. Вона відрізняється від повсякденної мови парадоксальністю, новизною форм, креативністю. Акратична мова є різко відокремленою, вона ґрунтується на думці, а не на ідеології. Прикладами акратичної мови можна назвати дискурс художньої літератури, науки, психоаналітичний, структуралістський дискурси тощо. Сила та слабкість носія дискурсу, його приналежність до «Господарів мови» або до тих, хто «підкоряється господарям» визначається вже самим способом побудови висловлювання: «розгубленість суб'єкта... завжди проявляється в неповних, слабо окреслених і неясних по суті фразах..., з іншого боку, володіння фразою вже недалеко стоїть від влади: бути сильним – значить насамперед промовляти до кінця свої фрази» (Roland Barthes 1989).

У такий спосіб, на думку Р. Барта, між дискурсивними системами існують відносини, які є побудованими на силі чи на владі, що передбачає війну дискурсів та мов і використання ними специфічної «зброї». Дослідник виділяє три типи дискурсивної зброї: 1) дискурсивна система як подання, демонстрація аргументів, прийомів захисту та нападу; 2) фігури системності як приватні форми дискурсу, які є сконструйованими з метою включення іншого до свого дискурсу як простого об'єкта з метою більш вірного вилучення його зі спільноти, що розмовляє сильною мовою; 3) сама фраза вже є практично замкнутою синтаксичною структурою, у такий спосіб бойовою зброєю, засобом залякування. Навіть у граматиці фраза описується у поняттях влади та ієрархії: відношення підпорядкованості, доповнення, управління тощо.

Висновки

У сучасному суспільстві під впливом процесів інформатизації суспільства відбувається трансформація мови комунікації, яка сьогодні набуває неабиякого соціокультурного значення. Процеси інформатизації суспільства супроводжуються розвитком новітніх засобів масової комунікації та посиленням їхнього впливу на низку рівнів мовної системи – лексичного, граматичного, стилістичного тощо.

Розвиток технічних засобів спілкування прискорює темпи життя і форсує процеси комунікації, що веде до спрощення мови та мовлення у сучасному суспільстві. У такий спосіб формується важлива проблема зниження як рівня мовленнєвої культури, так і рівня суспільних вимог до неї. Адже рівень мовленнєвої культури здатний впливати на стан усіх соціальних практик – освіти, науки, політику, мораль, мистецтво, що функціонують завдяки мові та мовленню. Вирішення даної проблеми лежить, передусім, в освітній сфері і передбачає диференційований підхід з урахуванням тенденцій розвитку сучасного суспільства. З одного боку, освіта людини передбачає занурення її в мову та мовленнєву діяльність свого народу, що дозволяє людині подолати відчуження від своєї сутності. З іншого боку необхідно в освітньому процесі враховувати вимоги часу щодо формування у людини найбільш затребуваного на сьогодні показника освіченості – мобільності комунікації.

Список літератури

1. Barthes R *Le bruissement de la langue* P Seuil, 1984, p 127-132
2. Humboldt: 'On Language': On the Diversity of Human Language Construction and its Influence on the Mental Development of the Human Species (*Cambridge Texts in the History of Philosophy*) Cambridge University Press 2nd edition (January 28, 2000) – 344 p.
3. Manuel Gastells *The Information Age: Economy, Society and Culture Paperback*. April 1 1999 p 625.
4. McLuhan, M. (1967) *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. Toronto.
5. McLuhan, M., Hutchon, K., McLuhan, E. (1977) *City as Classroom: Understanding Language and Media. The Book Society of Canada Limited*.
6. Robertson, R. (1992) *Globalization: Social Theory and Global Culture*. SAGE. 211 p.
7. Roland Barthes *The Rustle of Language First Edition January 1989* p. 384

8. Smith M. K. Ivan Illich: deschooling, conviviality and lifelong learning. *The encyclopedia of pedagogy and informal education*. 1997-2011. URL: <https://infed.org/ivan-illich-deschooling-conviviality-and-lifelong-learning/>
9. Абисова М. А. Феномен напівкультури: лінгвокомунікативний аспект. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. *Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. № 2. 2019. С. 113-117. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.30.14446>
10. Антіпова О. П. Трансформація мовної норми в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. *Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. 1 (13). 2011. С. 5-8. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.13.8312>
11. Дротянко Л. Г. Герменевтичні процедури в системі вищої освіти. *Філософські обрії*. Вип. № 22. 2009. С. 204-215.
12. Дротянко Л. Г. Інформаційний простір і діалог культур в інтер'єрі XXI століття. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. *Культурологія: Збірник*
13. Дротянко Л. Г. Комунікації в соціальних мережах і феномен мультикультуралізму. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. *Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. № 1 (29) 2019. С. 16-21. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.13885>
14. Дротянко Л. Г. Трансформація комунікативної функції мови в добу інформатизації. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. *Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. 2 (16). 2012. С. 5-9. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.16.9346>
15. Клешня Г. М. Роль традиційних цінностей культури у суспільному розвитку інформаційної доби. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. *Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. № 1 (29). 2019. С. 135-140. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.14074>
16. Олександр Потебня: сучасний погляд: *Матеріали міжнар. читань, присвячених 170-річчю від дня народження фундатора Харк. філол. школи*. Харків, 11-12 жовт. 2005 р. Х.: Майдан, 2006. 224 с.
17. Онопрієнко В. І. Ризики суспільства знань і мегатенологій. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. *Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. 1 (21). 2015. С. 27-30. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.21.10664>
18. Сідоркіна О. М. Гуманізм і гуманність культури в інформаційному суспільстві. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. *Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. № 1 (25). 2017. С. 120-123. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.25.12641>
19. Скиба О. П. Трансформації в системі наукових комунікацій в інформаційному суспільстві. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. *Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. № 1. 2019. С. 77-82. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.14053>
20. Хайдеггер М. Буття і час. Харків: «Фоліо», 2003. 503 с.
21. Ченбай Н. А. Медіатенології в культурі інформаційної епохи (соціально-філософський аспект). *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. *Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. № 1. 2019. С. 158-163. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.14081>
4. McLuhan, Marshal. 1967. *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. Toronto.
5. McLuhan, Marshal, Hutcheon, Kathy, and Eric McLuhan. 1977. *City as Classroom: Understanding Language and Media*. *The Book Society of Canada Limited*.
6. Robertson, Robert. 1992. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. SAGE.
7. Barthes, Roland. 1984. *Le bruissement de la langue* P Seuil, 127-132.
8. Smith, Mark K. 1997-2011. "Ivan Illich: deschooling, conviviality and lifelong learning." *In The encyclopedia of pedagogy and informal education*. <https://infed.org/ivan-illich-deschooling-conviviality-and-lifelong-learning/>
9. Abysova, Mariia. 2019. "Fenomen napivkultury: lnhvokomunikatyvnyi aspekt" ["Semi-culture phenomenon: linguo-communicative aspect"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu*. Seria: Filosofiia. *Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University*. Series: Philosophy. *Culturology* 2(30): 113-117. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.30.14446>.
10. Antipova, Olha. 2019. "Transformatsiia movnoi normy v umovakh informatsiinoho suspilstva" ["Transformation of linguistic norms in the conditions of Informational society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu*. Seria: Filosofiia. *Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University*. Series: Philosophy. *Culturology* 1(29): 130-134. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.14073>.
11. Drotianko, Liubov. 2009. "Hermenevtychni protsedury v systemi vyshchoi osvity" ["Hermeneutic procedures in the system of higher education"]. *Filosofski obrii* (22):204-215.
12. Drotianko, Liubov. 2011. "Informatsiinyi prostir i dialoh kultur v interieri XXI stolittia" ["The information space and the dialogue of cultures in the context of XXI century"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu*. Seria: Filosofiia. *Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University*. Series: Philosophy. *Culturology* 1(13): 5-8. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.13.8312>.
13. Drotianko, Liubov. 2019. "Komunikatsii v sotsialnykh merezhakh i fenomen multykulturalizmu" ["Social networks communications and multi-culturalism phenomenon"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu*. Seria: Filosofiia. *Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University*. Series: Philosophy. *Culturology* 1(29): 16-21. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.13885>.
14. Drotianko, Liubov. 2012. "Transformatsiia komunikativnoi funktsii movy v dobu informatyzatsii" ["Transformation of the language communicative function in the period of informatization"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu*. Seria: Filosofiia. *Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University*. Series: Philosophy. *Culturology* 2(16): 5-9. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.16.9346>.
15. Kleshnia, Hanna. 2019. "Rol tradytsiinykh tsinnostei kultury u suspilnomu rozvytku informatsiinoi doby" ["The role of traditional cultural values in social development of Information era"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu*. Seria: Filosofiia. *Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University*. Series: Philosophy. *Culturology* 1(29): 135-140. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.14074>.
16. "Oleksandr Potebnia: suchasnyi pohliad" ["Oleksandr Potebnia: modern approach"]; *Proceedings of the International readings dedicated to the 170th anniversary of the founder of the Kharkiv Philological School*. Kharkiv, 11-12 October 2005. Kharkiv: Mайдан.
17. Onoprienko, Valentyn. 2015. "Ryzyky suspilstva znan i mehateknolohii" ["Rist of knowledge society and megatechnologies"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu*. Seria: Filosofiia. *Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University*. Series: Philosophy. *Culturology* 1(21): 27-30. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.21.10664>
18. Sidorkina, Olena. 2017. "Humanizm i humannist kultury v informatsiinom suspilstvi" ["Humanism and humaneness of culture in the Information society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu*. Seria: Filosofiia. *Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University*. Series: Philosophy. *Culturology* 1(25): 120-123. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.25.12641>
19. Skyba, Oksana. 2019. "Transformatsii v systemi naukovykh komunikatsii v informatsiinom suspilstvi" ["Transformations in the

References

- Barthes, Roland. 1989. *The Rustle of Language*. Translated by Richard Howard. University of California Press.
- Humboldt, Wilhelm von. 2000. *On Language: On the Diversity of Human Language Construction and its Influence on the Mental Development of the Human Species*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gastells, Manuel. 1999. *The Information Age: Economy, Society and Culture*. Wiley-Blackwell.

system of scientific communications in the Information society”]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1(29): 77–82. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.14053>

20. Khaidehher, Martin. 2003. *Buttia i chas* [“Being and Time”]. Kharkiv: Folio.

21. Chenbai, Nataliia. 2019. *Mediatekhnologii v kulturi informatsiinoi epokhy (sotsialno-filosofskyi aspekt)* [“Media technologies in the culture of the information era (social-philosophy aspect)”]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1(29): 158–163. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.14081>

I. Skyba

TRANSFORMATION OF THE LANGUAGE OF COMMUNICATION UNDER THE INFLUENCE OF SOCIETY'S INFORMATIZATION PROCESSES

Introduction. Modern society is experiencing significant changes due to the rapid advances in science and technology, as well as the integration of the latest information and communication technologies into various aspects of social practices. One of the most noticeable changes in contemporary society is the transformation of communication language, influenced by the processes of computerization and informatization. **The aim and tasks.** The article aims to identify how language transforms due to society's informatization processes. **Research methods.** The theoretical and methodological basis of this research is general scientific and special methods and approaches, with the help of which the peculiarities of the transformation of the language of communication under the influence of the processes of informatization of society are investigated. **Research results.** The processes of informatization of society are accompanied by the development of the latest means of mass communication and the strengthening of their influence on several levels of the language system - lexical, grammatical, stylistic, etc. An important role in this process is played by the Internet, as today demonstrates a colossal difference in language facts found in two environments - virtual and real. That is, in the language used on the Internet and beyond. The forcing of communication processes leads to the simplification of language and speech in modern society. **Discussion.** The discussion analyzes the research of Roland Barthes. In his research, R. Barthes observed that there are connections between discursive systems that are established on power. He referred to a language system as a strong system that can operate in any circumstance and maintain its power, regardless of the actual number of native speakers. **Conclusions.** Solving the problem of improving speech culture lies primarily in education and requires a differentiated approach that considers modern societal trends.

Keywords: language, communication, informatization, society, transformation, information and communication technologies, culture, power.

УДК 1[075]8(045)

Н.М. Сухова

РОЛЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ МОВИ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТІ ЛЮДИНИ ЦИФРОВОЇ ЕРИ

Національний авіаційний університет

e-mail: n.s.nikas@nau.edu.com; ORCID: 0000-0002-2422-4397

Анотація. У статті розглядається роль соціокультурних трансформацій мови комунікації в освітньому полі людини XXI століття. Показано значний вплив нових технологій на майже всі сфери людського існування. Наголошено, що в еру цифровізації людину очікує, як мінімум, дві перспективи: необхідність морального вдосконалення для вільного і відповідального проживання на планеті, або рабське існування у «цифровому концтаборі». У кожній із цих перспектив (векторів) є завдання щодо формування відповідного типу свідомості через освітнє поле людини. Обґрунтовано, що трансформація мови комунікації починається в новій ері з освіти людини в її найперших етапах становлення як особистості. Зазначено, що задоволення індивідуальних потреб особистості є пріоритетним напрямом комунікативної освіти. Цей аспект потребує перегляду цільових орієнтирів у даній царині людського існування. Просте заповнення або копіювання застарілих та неактуальних форм освіти є хибним шляхом для прогресивного розвитку людства. Так само відкидання або нехтування перевіреними еталонами розвитку морально зрілої особистості призведе до втрати часу і блукання ситуаціями випробувань для людини. Виявлено, що в новому тисячолітті людина зможе адаптуватися і ефективно та гармонійно прожити своє життя, коли домінуючою її рисою стане духовність і відповідальність за свої дії та вчинки.

Ключові слова: мова комунікації, цифрова ера, цінності, цифровізація, інформаційні технології, особистість, освіта.

Вступ

Кардинальні зміни в соціокультурних практиках людства відбулися завдяки якісним зрушенням у всіх сферах людського існування. В результаті зміни кліматичних умов, геополітичних трансформацій, міграційних процесів тощо проходить переосмислення місця людини у всесвіті та її перспективи в новій ері. Невід'ємними атрибутами цифрової ери є комп'ютеризація та інформатизація. І це вже не просто інженерно-технічні процеси, а феномени з глибинним гуманістичним змістом. Ці процеси сьогодні присутні у кожній сфері людської життєдіяльності, мисленні та комунікативній взаємодії як певний стиль і спосіб життя. «На перший план виходить постійне зростання обсягів різномірної інформації, потреби в удосконаленні технології її

накопичення, обробки, систематизації та використання. Оскільки ці процеси уможливорюються завдяки мовним практикам, першочергово трансформації зазнає лінгвокультурна сфера. Тому означені характеристики сучасної доби спонукають розглядати мову не просто як засіб комунікації, а як генератор соціокультурного середовища інформаційної ери» (Антіпова 2013, 3). Соціокультурні трансформації мови сучасної комунікації спонукають до нових пошуків вирішення політичних, екологічних, культурологічних, економічних та багатьох інших суперечностей сучасного світу. Оскільки всі ці процеси пов'язані з людським існуванням, то, перш за все, необхідно розглянути місце і роль людини в умовах цифрової ери. По-друге, розглянути вплив трансформації мови